

Un nou model de futur per a Catalunya

**Reflexions i propostes del
Col·legi d'Economistes de Catalunya**

Maig 2002

UN NOU MODEL DE FUTUR PER A CATALUNYA

REFLEXIONS I PROPOSTES DEL COL·LEGI D'ECONOMISTES DE CATALUNYA

Després d'una etapa de fort creixement econòmic i d'un procés intens de globalització a Catalunya, que han permès augmentar substancialment el PIB i apropar els nivells de riquesa als dels països més avançats de la Unió Europea, **actualment ens trobem en uns moments de grans canvis, en què cal reflexionar en profunditat sobre allò que hem aconseguit, on hem arribat i, molt especialment, sobre les nostres fortaleses i les nostres febleses per determinar cap a on anem.**

Diversos indicadors mostren que actualment **Catalunya assisteix al final d'una etapa i al principi d'una altra, en la qual cal posar en dubte el seu bon posicionament en certs àmbits** (noves tecnologies, ...) **i en relació a determinats països i regions.** Val a dir que Catalunya va saber aprofitar molt bé les onades tecnològiques i econòmiques del passat (màquina de vapor, electricitat, automoció, ...), però sembla que té problemes per fer-ho amb els reptes actuals i de futur (informàtica, telecomunicacions, biotecnologia, nanotecnologia, ...).

Hom pot apuntar que **el model de desenvolupament seguit fins el moment**, sobre la base, entre d'altres, de la competitivitat via preus i costos salarials, **no s'adapta prou bé cara al nou futur, cosa que pot acabar provocant un cert col·lapse, especialment si es considera que la situació de Catalunya front els grans reptes dels propers anys no és la més adequada.** Conseqüentment, això ens obliga a plantejar-nos no solament el creixement sinó, fins i tot més important, els objectius finalistes concrets que el Principat ha de perseguir en el seu dinamisme. En aquesta línia, cal ser conscients que s'ha d'acabar amb l'actitud que el creixement de l'economia és un objectiu en si mateix – “créixer per créixer”. Existeix unanimitat sobre la necessitat de créixer, però cal plantejar-se cap a on anem. D'una altra manera, es pot apuntar que **s'ha de créixer més, però, sobretot, el que cal és un creixement de més qualitat i d'acord amb uns objectius establerts amb el màxim de consens possible.** A més, aquest **creixement ha de ser sostenible i no ha de malbaratar els recursos disponibles.** Prenent com a referència això, s'ha de destacar que la nova empresa en el nou context socioeconòmic internacional ha de tenir present la necessitat de crear valor per a l'accionista, i, cada vegada més, pel conjunt de la societat, amb el principi que el present i el futur passa per la qualitat, el preu i la imatge social.

Aquestes reflexions han de portar, necessàriament, a un procés ampli de debat entre les forces econòmiques i socials, per al qual es requereix disposar d'una proposta de futur

realista i assolible en un horitzó de mig termini. D'acord amb això, cal tenir present que per a Catalunya la referència econòmica i de mercat no ha de ser el Principat, ni tan sols Espanya, sinó més aviat el món.

En aquest context cal situar el present document elaborat pel COL·LEGI D'ECONOMISTES DE CATALUNYA, el qual pretén contribuir al debat obert els darrers mesos sobre la necessitat i el disseny d'un model de futur per a Catalunya, que permeti dinamitzar la seva economia des d'un punt de vista quantitatiu i qualitatiu. D'acord amb això, recull un conjunt de reflexions i de propostes per tal d'ajudar a concretar les grans línies de desenvolupament per als propers anys.

El document ha comptat amb la participació d'un grup representatiu d'economistes experts, que desenvolupen la seva activitat professional en diversos àmbits (sector públic, universitats, empreses, despatxos professionals, ...). Així mateix, cal destacar la participació activa dels diversos òrgans del COL·LEGI.

El document segueix, a grans trets, les pautes marcades pel document "Catalunya Futur. Impulsem l'economia catalana. Present i futur. Síntesi" En el seu apartat tercer –"On anem?"-. D'acord amb aquest, s'estructura en quatre capítols, que són els següents:

- 1.- Infraestructures econòmiques i de transports i comunicacions.
- 2.- Ocupació i formació.
- 3.- Empresa: dimensió i internacionalització.
- 4.- Innovació i sostenibilitat.

1.- INFRASTRUCTURES ECONÒMIQUES I DE TRANSPORTS I COMUNICACIONS

1.1.- Reflexions sobre el model de futur

La planificació de les infraestructures no es pot deslligar de la planificació territorial i ha de partir de la realitat present i prevista. Amb aquest principi, el model de futur del Catalunya en matèria d'infraestructures passa com a objectiu general per un **marc territorial que potencii els models metropolitans des d'una perspectiva plurinuclear**, dins d'un context internacional caracteritzat per la tendència a impulsar i optimitzar les grans àrees demogràfiques i econòmiques. Això implica la dinamització de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) i, al mateix temps, el potencionament d'altres realitats metropolitanes de Catalunya, com l'eix Reus-Valls-Tarragona o l'àrea de Girona. A la vegada, cal **mantenir i potenciar en cada municipi català l'equilibri entre residència i activitat econòmica**, la qual cosa constitueix un actiu de les ciutats del Principat, que, tanmateix, s'està deteriorant en els darrers anys. Finalment, s'ha de tenir present que l'eficiència de l'AMB i l'afavoriment de la mobilitat de persones i de mercaderies no pot oblidar els **tres eixos bàsics de Catalunya**, com són el de la Mediterrània, el de l'Ebre i el Transversal.

D'altra banda, el model de futur ha de contemplar l'ocupació eficient de l'espai, atès que els costos de localització i de mobilitat són molt alts. La política d'infraestructures ha de tenir en compte la localització amb un criteri on més que la quantitat de la xarxa **el que ha d'importar cada vegada més és l'eficiència i la rendibilitat social i la gestió**. Amb aquesta filosofia cal definir un model específic d'infraestructures. No s'ha d'oblidar que aquest determinarà, entre d'altres, la política de localització d'habitatges.

1.2.- Principis bàsics

L'assoliment d'un model de futur d'aquest tipus per a Catalunya s'assenta en una sèrie de principis bàsics com són els següents:

- **Planificació de llarg termini amb un horitzó de 25 anys** i una visió global/social de les actuacions, que prengui sempre com a referència el model de planificació territorial que es pretén.
- **Concertació institucional entre les administracions públiques a qualsevol nivell competencial**, atès que la manca d'acord retarda projectes, per la qual cosa es podria pensar en la introducció de canvis legislatius que facilitessin la presa de decisions i la resolució de disfuncionalitats competencials.

- **Gestió integral**, sobre la base que tant important és la xarxa d'infraestructures com la seva correcta gestió. La **filosofia d'aquesta gestió ha de ser l'eficiència i la rendibilitat social**, i que contempli necessàriament la col·laboració entre el sector públic i el sector privat. També, cal pensar en l'oportunitat de fomentar la gestió de projectes o d'infraestructures a través d'agències o mitjançant autoritats suprainsistucionals.
- **Mobilitat obligada**, àmbit en el qual no s'ha dut a terme una reflexió profunda sobre la localització de la població i l'activitat en el territori i les dificultats que entraña quant a mobilitat, i s'ha generat un equilibri poc adequat entre el transport públic i el transport privat.
- **Sistema de finançament**, tema de gran importància que determina el model de futur i les actuacions a prendre, i que requereix d'una reflexió i d'un posicionament efectiu pel que fa a les polítiques a endegar, sospesant les diferents opcions (eficiència, reequilibri territorial, ...). En aquest sentit, hom ha de reflexionar entorn a la compensació del dèficit fiscal que pateix Catalunya per la via de la dinamització de les inversions públiques del govern central en infraestructures.

1.3.- Orientacions per al disseny i desenvolupament d'actuacions específiques

- **Xarxa d'aeroports i de ports**
Són necessàries més inversions, sobre la base d'un model d'especialització per a les infraestructures catalanes en un context europeu i mundial i d'una reflexió sobre el model de gestió que tot això requereix, cosa que passa per la descentralització des del govern central.
- **Xarxa ferroviària**
Potenciar les inversions en xarxa que facilitin la connectivitat del territori i la mobilitat quant a població i, especialment, mercaderies, i que estableixi com a referència per als propers anys la construcció de la xarxa del tren d'alta velocitat amb Madrid i la frontera francesa, objectiu prioritari a curt termini.
- **Xarxa viària**
L'eix bàsic per als propers anys ha de ser crear xarxa viària que pensi en l'equilibri del territori i que presti atenció al transport en zones amb densitat demogràfica i econòmica relativament elevades i als corredors de més recent desenvolupament. Al mateix temps, cal reflexionar sobre possibles alternatives als peatges, atès l'esgotament d'aquest model, i sobre el potenciament de centres logístics com a unitats eficients de gestió i de distribució de mercaderies.
- **Transport urbà i interurbà**

Potenciar les inversions que facilitin la millora quantitativa i qualitativa del transport en les diverses zones metropolitanes de Catalunya, amb una especial atenció a l'AMB i a les zones veïnes.

- **Infraestructures energètiques**

Potenciar les inversions destinades a millorar el servei i garantir el desenvolupament poblacional i econòmic dels propers anys, sense perdre de vista les possibilitats que puguin oferir les energies alternatives, la millora en l'eficiència del sistema i una bona gestió i un adequat ús dels recursos, així com la necessitat de protegir el medi ambient.

- **Infraestructures hídriques**

Camp que requereix urgentment d'una estratègia d'actuació que sigui capaç de respondre a les necessitats actuals i futures de Catalunya. Cal un posicionament clar sobre les diverses alternatives disponibles, que tingui en compte la qualitat dels recursos hídrics i la rendibilitat econòmica de l'opció.

- **Telecomunicacions**

S'ha de fer un esforç per que no hi hagi exclusió territorial i social en l'accés i l'ús d'aquestes infraestructures, i mantenir els criteris d'eficiència. Cal més xarxa d'infraestructures, especialment adreçada a les activitats i polígons econòmicoindustrials, però, a més, que aquesta sigui utilitzada, per la qual cosa és necessària una adequada política tarifària i una política dinamitzadora que impulsi l'ús des de les institucions públiques i el món de l'ensenyament.

- **Fira de Barcelona**

Àmbit que requereix d'una reflexió profunda que plantegi una revitalització decidida i consensuada dins d'un nou marc europeu i mundial, i abocar-hi els recursos econòmics necessaris.

2.- OCUPACIÓ I FORMACIÓ

2.1.- Reflexions sobre el model de futur

L'ocupació i la formació han de ser tractats amb una perspectiva global, s'ha de tenir en compte que són aspectes socials de gran abast i d'implicacions diverses i complexes. El model de Catalunya en aquests àmbits hauria de tenir com a **eix bàsic assolir la plena ocupació dels seus actius a través del màxim equilibri possible entre l'oferta i la demanda, i mantenir, al mateix temps, la cohesió social**. Aquest objectiu finalista a perseguir implica una sèrie d'objectius de caire intermedi que han de fonamentar les polítiques a endegar. Aquests són l'**augment de la taxa d'activitat i d'ocupació** de la nostra societat, **la integració de col·lectius en situacions menys favorables i la necessitat que el mercat de treball i el sistema d'ensenyament siguin capaços de respondre a les necessitats quantitatives i qualitatives actuals de la nostra realitat econòmicoempresarial**. Tot això, sobre la base que per a una societat moderna és imprescindible conciliar adequadament tres substrats fonamentals com són la família, l'escola i el treball.

Certament, el Principat compta en l'actualitat amb un bon capital humà, quelcom destacat, fins i tot, a nivell internacional, però no s'han d'oblidar les deficiències d'un sistema amb importants contradiccions, com, per exemple, la convivència d'un desajustament oferta-demanda en el mercat laboral quant a especialitzacions de grau intermig amb una borsa d'atur difícil de reduir. Respecte d'això, cal tenir present la necessitat inexcusable de superar estrangulaments d'aquest tipus que limiten les potencialitats de l'economia catalana (empresarials, d'ocupació, ...).

D'altra banda, s'ha de ser conscient que Espanya és el segon país amb uns índexs d'envelliment més alts del món –els majors de 65 anys superen en nombre als menors de 14 anys i suposen al voltant d'un 17% de la població total-, amb tendència clara a augmentar –es preveu que l'any 2050 els majors de 65 anys suposaran més d'un 30%-, i el segon país amb una taxa de natalitat més baixa, trets demogràfics que condicionen i condicionaran significativament el devenir del mercat de treball i de l'ensenyament. En aquesta línia, és necessari **reflexionar sobre l'oportunitat i les mesures oportunes encaminades a allargar la vida laboral dels individus** i, per tant, retardar, i fins i tot flexibilitzar, l'edat de jubilació –legal (dels 65 anys als 70 anys) i efectiva (dels 58 anys als 63 anys)-, d'acord amb el creixement de l'esperança de vida i els requeriments de l'actual societat. Això permetria reduir els costos creixents que entranya la població jubilada, facilitaria l'aprofitament social de les inversions col·lectives fetes en la qualificació i en l'experiència dels individus actius al llarg de la seva vida, i ajudaria a reduir el desajustament que existeix en el mercat de treball entre l'oferta i la demanda. Cal superar definitivament contradiccions com la derivada de la convivència de propostes que aposten per un allargament de la vida laboral fins als 70 anys amb una realitat que palesa un alt índex de prejubilacions a edats que no arriben als 60 anys.

2.2.- Principis bàsics i actuacions específiques

Els principis bàsics i les actuacions específiques que han de permetre desenvolupar el model de futur de Catalunya quant a ocupació i formació són els següents:

- **Fomentar la cultura emprenedora a la societat en el seu conjunt**, actiu fonamental del Principat, i, paral·lelament, **la cultura de la flexibilitat**. Juntament amb això, és imprescindible estendre la **cultura de la polivalència i la rotació** en la persona i en la feina, així com la capacitat d'adaptació continua al canvi tecnològic i econòmic, la qual cosa implica la **necessitat de la formació permanent** al llarg de la vida activa de l'individu. Tot això forma part dels trets que deuen caracteritzar el nou treballador del futur (motivació, qualitat, creativitat, responsabilitat, ...), i que han d'introduir-se com a filosofia dins l'ensenyament a tots els nivells, inclosa l'escola.
- **Intensificar les vies de connexió entre el mercat de treball i l'ensenyament, d'una banda, i la realitat empresarial, de l'altra, en tots dos sentits**. Això, suposa dur a terme l'apropament definitiu del mercat laboral i del sistema d'ensenyament a les necessitats de les empreses, cal crear mecanismes flexibles i de resposta ràpida que permetin superar les rigideses i les disfuncionalitats que existeixen actualment. En aquest sentit, s'han d'intensificar els esforços per integrar el domini d'un idioma estranger en l'ensenyament i per estendre l'ús de les noves tecnologies. Però, també, cal que les empreses, de qualsevol dimensió, s'involucrin i participin més en l'àmbit laboral i en l'ensenyament en tots els nivells, sobre la base d'una major responsabilitat social de les empreses en un nou marc que és més exigent en aquest sentit. Seria interessant estudiar la possible creació d'òrgans participatius en els quals s'integressin representants del mercat laboral, del sistema d'ensenyament i del món empresarial, amb capacitat per dissenyar i decidir polítiques i actuacions concretes (polítiques de foment de la contractació, plans formatius, noves especialitats, ...), seguint models d'altres països europeus (cas, per exemple, de Bèlgica).
- **Intensificar les accions encaminades a fer que la protecció dels aturats passi cada vegada més per polítiques actives**, que condueixin a incentivar l'activitat formativa i les activitats de treball social, amb l'objectiu de facilitar la seva inserció en el mercat de treball normalitzat.
- **Prestar una major atenció a col·lectius sociolaborals amb problemàtiques diverses d'inserció**, com les dones, els joves amb baixa qualificació professional, els aturats de major edat –més de 45-50 anys- i els immigrants. Pel que fa a les dones, cal destacar la necessitat d'instrumentar mecanismes que ajudin que aquest col·lectiu pugui conciliar el món familiar amb el món laboral (guarderies,

legislacions, modalitats contractuals, ajuts a la contractació, desgravacions fiscals, ...). Respecte dels col·lectius de joves de baixa qualificació i d'aturats grans, es poden ressenyar les importants dificultats que existeixen per recuperar laboralment uns grups socials que tendeixen a englobar l'atur de llarga durada (estructural) i que s'han d'enfrontar a la competència que plantegen els treballadors immigrants (de menors costos salarials). Per aquest motiu, cal potenciar la formació ocupacional en aquelles especialitats professionals en les quals es denota estrangulaments d'oferta en el mercat laboral, tant a través d'una bona oferta formativa com de vies d'estímul a formar-se dels propis efectius (per exemple, pagament de sous a joves de baixa qualificació que desenvolupin una carrera formativa en una determinada especialitat). Finalment, s'ha de tenir present que la inserció laboral del col·lectiu d'immigrants ha d'anar lligada a la seva inserció social, la qual cosa té costos significatius.

- **Millorar quantitativament i qualitativament el sistema d'ensenyament**, la qual cosa significa més recursos, especialment per a inversió i despesa corrent, i l'actualització permanent del professorat. Paral·lelament, cal estudiar fórmules que permetin un aprofitament més gran de les infraestructures d'ensenyament en usos socials alternatius, d'acord amb les noves demandes de la societat, que facilitin una millor rendibilització de les inversions realitzades i el desenvolupament d'actuacions que ajudin a compatibilitzar la vida familiar, escolar i laboral de la societat d'una manera més adequada.
- **Introduir sistemes de gestió en el mercat de treball i, també de manera especial, en els centres d'ensenyament**, amb la finalitat de cercar una **major professionalització i uns criteris d'actuació més empresarials**, que prenguin com a referència la necessitat de planificar estratègies amb una visió de mig i llarg termini.
- **Prestigiar i revaloritzar socialment la formació professional**, i modificar determinats valors socials, culturals i familiars al respecte i aplicar esforços i recursos en una veritable reforma del sistema d'ensenyament, que tendeixi cap al model dual existent en els països del nostre entorn (per exemple, Alemanya o Àustria). Al respecte, hom ha de contemplar la necessitat d'instrumentar mecanismes d'abast ampli que consciencïïn la societat en tots els seus nivells, amb una atenció especial al nucli familiar (campanyes publicitàries, incidència en mitjans de gran ressò mediàtic, ...).
- **Accentuar els esforços en matèria de formació contínua**, adreçats a millorar l'oferta d'ensenyament i a potenciar el recurs a aquest tipus de formació per part d'individus i d'empreses. Pel que fa al finançament de la formació contínua, és necessari considerar la implementació de sistemes que no siguin discriminatoris, especialment en el cas de les empreses de petita i mitjana dimensió, i que prenguin com a referència els models d'altres països basats més en línies properes a les

desgravacions impositives de les despeses en formació de les empreses que no pas als ajuts directes a aquestes (cas, per exemple, de França).

- **Dignificar la figura dels autònoms en tots els sentits**, com a via per potenciar la cultura de l'emprenedor i la creació de teixit empresarial i ocupació, per la qual cosa caldria estudiar la generació d'estatuts especials per a autònoms i micro-empreses (constitució, fiscalitat, contractació laboral, finançament, règim de responsabilitat, previsió social, ...) i introduir mecanismes que redueixin els entrebancs que existeixen per crear negocis (legislació senzilla, "finestreta única", ...).

3.- EMPRESA: DIMENSIÓ I INTERNACIONALITZACIÓ

3.1.- Reflexions sobre el model de futur

L'economia catalana ha experimentat en els darrers anys un creixement notable i un fort procés d'internacionalització, però encara **manté una sèrie de reptes pendents pel que fa al món empresarial, davant els quals cal prendre mesures d'actuació**. Alguns d'aquests reptes més importants són els següents:

- la **dimensió**,
- el **finançament**,
- la **formació**,
- la **innovació**,
- la **internacionalització**.

Realment, el Principat disposa d'un important i dinàmic teixit empresarial, que necessita i exigeix desenvolupar accions encaminades al seu potenciament en tots els sentits. S'ha de destacar que **Catalunya compta amb quelcom bàsic per a qualsevol economia i país, com és el capital humà i, molt especialment, una cultura emprenedora i empresarial, avantatge clar i positivament diferencial que caracteritza la societat del Principat. A més, històricament Catalunya ha palesat una bona capacitat de resposta davant els canvis de l'entorn i els reptes de futur als que ha hagut de fer front.**

Per últim, cal tenir en compte que en un context com el present **les empreses han d'adoptar els principis de la sostenibilitat, assolint una major conscienciació social** com a eix de la seva política d'actuació que ha de tenir per objectiu crear valor per als accionistes, treballadors, ... i, així mateix, per al seu entorn (social, mediambiental, ...). En l'actualitat i en el futur, els reptes de les empreses passen per la qualitat, el preu i la imatge social.

3.2.- Principis bàsics i actuacions específiques

L'assoliment d'un model de futur estable, sa i sostenible pel que fa a l'empresa catalana exigeix desenvolupar accions en diversos fronts. Aquests són els següents:

- **La dimensió i la propietat.** La tradició històrica i cultural de Catalunya ha determinat la configuració d'un teixit integrat, majoritàriament, per empreses de petita i mitjana dimensió de propietat predominantment familiar. D'una banda, **la dimensió petita i mitjana de les empreses aporta a l'economia catalana tota una sèrie de fortaleses per a un context com l'actual** (flexibilitat, agilitat, ...), **si bé, també, està unit a un conjunt d'importants limitacions** (gestió, recursos

humans, finançament, innovació, internacionalització, ...), que obstaculitzen la marxa i l'expansió de les empreses en el curt i en el mig termini. D'altra banda, cal ser conscients que **la propietat familiar de les empreses genera un sentiment de propietat -i control-, que constitueix, en moltes ocasions, una barrera psicològica** que condiciona les possibilitats de crear grans grups empresarials. Lògicament, el model de futur de Catalunya ha de passar pel potenciament de les PIME, i aprofitar tots els avantatges associats a un tipus de propietat familiar. Però, també, passa per la superació de totes les febleses que això genera. De fet, tot i l'important actiu de què disposa Catalunya pel que fa a l'entramat de PIME que existeix, **és fonamental tenir grans empreses, especialment en un marc globalitzat i competitiu com el previst a curt i mig termini**. Hom ha de ser conscient que avui en dia la competitivitat d'un país ve marcada pel nombre i la qualitat de les grans empreses que té. Per aquest motiu, cal estructurar processos de dimensionament del teixit empresarial, que facilitin i fomentin el salt de la condició de petita a mitjana i de la de mitjana a gran empresa -en funció de cada branca d'activitat-, i que prenguin com a referència les experiències d'altres països (Suècia, Holanda o Suïssa). Això implica, entre d'altres, unes polítiques fiscals afavoridores de les grans estructures, un sistema de finançament adequat i unes legislacions que facilitin la successió i les aliances i la cooperació empresarials.

- **El capital humà.** L'actual capital humà de Catalunya presenta tot un conjunt de trets força positius, que doten l'economia d'una fortalesa significativa. No obstant això, cal incidir en una sèrie de problemes que limiten les possibilitats de les empreses. Aquest és el cas de les **dificultats que aquestes tenen per cobrir les seves necessitats de contractació laboral, especialment en segments d'especialització de grau mig**. Així mateix, **s'ha d'abordar amb major intensitat la professionalització de les empreses de petita i mitjana dimensió**, i possibilitar una millora de la seva gestió en tots els sentits (formació dels gestors, contractació d'executius, ...). Pel que fa l'ensenyament, no es pot oblidar, també, la **necessària vinculació entre el món empresarial i el món de la formació**, la qual cosa implica una participació més gran de les empreses en les activitats d'ensenyament i, alhora, que aquestes incorporin mecanismes que permetin un capital humà més experimentat a qualsevol nivell educatiu (pràctiques a empreses, pràctiques a l'estranger, ...).
- **El capital tècnic i immaterial.** Possiblement un dels majors handicaps de l'empresa catalana rau en el camp de la innovació, així com en els aspectes immaterials. En aquest àmbit són necessàries, per exemple, **mesures que potencïïn la innovació i les marques amb un millor tractament fiscal i administratiu, amb uns ajuts directes no discriminatoris i amb uns mecanismes que facilitin les relacions entre les universitats i les empreses**, que prenguin més com a referència la realitat de les PIME.
- **El capital financer.** Els trets que caracteritzen el teixit empresarial català (dimensió i propietat) i, possiblement, l'existència d'un marc de finançament no

suficientment adequat determinen que encara a Catalunya l'autofinançament sigui la principal via per cercar l'expansió i la internacionalització i que les noves fórmules de finançament (capital risc, crèdit participatiu, ...) siguin poc conegudes i mal valorades. Les empreses han de tenir el finançament apropiat en quantitat i qualitat com per poder afrontar amb èxit els seus reptes futurs. D'acord amb això, cal facilitar **la quantitat de recursos necessaris associats a finalitats concretes (innovació, internacionalització, ...), i potenciar i adequar vies de finançament alternatives per a les PIME, així com per a les noves iniciatives emprenedores**, entre les quals tenen un important protagonisme fórmules relativament noves (sortida a borsa, capital risc, crèdit participatiu, garanties comunes, crèdits amb interessos flexibles segons beneficis, ...).

- **La internacionalització.** D'uns anys ençà, l'economia i les empreses de Catalunya han dut a terme un intens procés d'internacionalització, que s'ha materialitzat, principalment, en un augment substancial del comerç exterior, en el desenvolupament de nombroses iniciatives empresarials d'implantació productiva a l'estranger, i en l'establiment d'aliances internacionals. Els esforços privats i públics en aquesta matèria han estat importants, però els indicadors revelen un grau d'internacionalització de les empreses del Principat encara menor al dels països del nostre entorn, per la qual cosa és necessari continuar treballant en aquesta línia. Al respecte, **les accions a desenvolupar han de prioritzar el suport a la internacionalització (comercial, implantació productiva, transferència de tecnologia, ...) de les empreses catalanes, sobretot de petita i mitjana dimensió, per la via del finançament, del subministrament de recursos humans (per exemple, directius formats i disposats a desplaçar-se a l'estranger, personal amb idiomes, ...) i del desenvolupament de les eines més apropiades (promoció comercial, informació sobre mercats, ...).** Cal prioritzar la multinacionalització de les empreses catalanes, i impulsar les unitats de gran dimensió i anar més enllà del concepte de "multinacional de butxaca". A més de l'anterior, s'ha de prestar atenció a la captació d'inversions estrangeres, tenint en compte que això ha de passar per la captació d'inversions que siguin de qualitat, en l'àmbit de la innovació, vinculades a la generació de valor afegit, arrossegadores d'activitat, creadores de llocs de treball qualificats, Aquest criteri també ha de guiar les noves inversions que realitzin les multinacionals ja implantades, dins les quals cal atendre molt especialment als directius autòctons que estan al capdavant.

4.- INNOVACIÓ I SOSTENIBILITAT

4.1.- Reflexions sobre el model de futur

L'adaptació de Catalunya al nou futur econòmic i tecnològic passa per diversos elements que resulten claus, entre els quals destaquen especialment dos. Per un costat, el **capital humà** i, per l'altre, **la innovació en totes les seves vessants (recerca i desenvolupament, ...)**, elements profundament interrelacionats. Aquests han d'emmarcar-se en un context en el qual la modernització, la competitivitat i, cada vegada més, la sostenibilitat esdevinguin directrius bàsiques del nostre creixement.

Per a la definició del model de futur de Catalunya en matèria d'innovació cal ser conscients de tres fets importants, com són els següents:

- En primer lloc, que **sembla haver unanimitat sobre les importants relacions que existeixen entre la innovació i el desenvolupament econòmic, sobretot en determinats sectors d'activitat**. Però, tot i la importància que té la innovació, **en certs casos no sembla existir una correlació tan directa entre aquesta i el dinamisme econòmic i el nivell de riquesa com a priori hom pot pensar**. A Espanya tenim exemples a les Illes Balears i Galícia, amb importants creixements de les seves economies, però que no destaquen per desenvolupar innovació tecnològica. També es poden trobar casos il·lustratius a altres països, com els Estats Units, on l'Estat de Washington va saber transformar la seva estructura econòmica des d'activitats primàries i extractives cap a sectors punters, gràcies a un factor causal com és la iniciativa de dos grans emprenedors originaris de la regió, que van ser els impulsors de les branques aeronàutica (Boeing) i telemàtica (Microsoft) a la zona. Val a dir, així mateix, que als Estats Units els increments de productivitat dels darrers anys han tingut lloc, sobretot, en sectors tradicionals. Sembla clar, doncs, que **en el desenvolupament dels països i les regions influeix de manera fonamental la cultura emprenedora**, moltes vegades d'agents locals i/o originaris del territori, i, en certes ocasions, de l'atzar.
- Un segon factor a contemplar és que **la innovació es genera en els centres de decisió de les empreses i dels organismes tecnològics**. En moltes ocasions, mitjançant un procés de “dalt a baix”, que s'inicia en els òrgans directius de les empreses i emana a la resta de les estructures internes, però, en altres, el procés és de “fora a dins”, atès que la iniciativa sorgeix dels organismes tecnològics i es transfereix al teixit productiu.
- Finalment, cal tenir present la necessitat de **diferenciar entre la política científica i la política d'innovació**, sense perdre de vista, en qualsevol cas, la seva relació. La primera cerca l'excel·lència científica, mentre que la segona es centra molt més en ajudar les empreses a fi que innovin.

El disseny del model de futur de Catalunya en matèria d'innovació, així com de modernització, competitivitat i sostenibilitat, ha de basar-se en dos elements, com són l'anàlisi de la nostra situació i l'estudi d'experiències d'altres països. Al mateix temps, el model ha de partir de la necessitat de prioritzar els recursos disponibles, i cercar en tot moment el màxim impacte –rendibilitat- de cada acció a desenvolupar.

Pel que fa a la nostra situació, **és necessari reflexionar sobre allò que dota a Catalunya de diferenciació respecte a altres regions europees i sobre allò que condiciona i, especialment, limita el seu dinamisme econòmic.** Diverses qüestions resulten cabdals en aquest sentit, entre les quals es poden destacar les següents:

- **L'elevat grau d'obertura a l'exterior de l'economia**, que fa que el Principat sigui una de les regions europees més obertes tant a nivell d'intercanvis comercials, com de serveis i de moviments de capitals. Aquesta obertura es justifica, en bona part, per la forta entrada de multinacionals i de capital estranger dels darrers vint anys, que fa que el 60,5% de les nostres exportacions estigui a mans de firmes de propietat forana. La penetració estrangera ha provocat un procés de substitució dels emprenedors locals i la deslocalització de centres de decisió, i ens situa més a prop del model d'Irlanda que els de Baden Württemberg o de Baviera.
- **Les limitacions en matèria d'infraestructures, dotació tecnològica, comunicacions, ...**, derivades de la manca d'inversions públiques en aquests camps, les quals tindrien, de ben segur, una elevada rendibilitat social i impulsarien la inversió privada.
- **Tant els agents privats com els agents públics encara fan pocs esforços en l'àmbit de la innovació.**
- **El tipus d'innovació que ara per ara defineix el teixit empresarial autòcton – de petites i mitjanes empreses- es caracteritza pel fet que la innovació es deriva més aviat dels mercats (“market pull”) que no pas dels laboratoris (“technology push”),** cosa que fa difícil l'assoliment d'innovacions radicals que trenquin les dinàmiques dels sectors d'activitat. En aquest context, l'obertura comercial a l'exterior de les empreses, amb una elevada presència als mercats exigents d'Europa, i el capital humà tenen un paper bàsic en el sosteniment del progrés tecnològic i econòmic. Tanmateix, cal destacar que no existeixen els mecanismes adequats per tal de facilitar la traducció de les demandes tecnològiques generades en el mercat en processos d'innovació eficients dins les empreses.

Respecte de les experiències d'altres països, poden ser referències interessants els casos de Finlàndia, Corea del Sud i Israel o de certes regions alemanyes, els quals han fet un gran salt en matèria tecnològica en els últims anys per diversos motius. Val a dir que a molts països i regions existeixen estratègies definides en matèria d'innovació, així com de modernització, competitivitat i sostenibilitat, d'acord amb les seves potencialitats, sobre la base de la vinculació entre el món públic i el món privat i en la creació i l'existència d'instruments apropiats. Cal tenir present que **molts nuclis territorials de fort dinamisme es fonamenten en el trinomi empreses-sector públic-universitats, entorn a àmbits de futur (telecomunicacions, biotecnologia, aeronàutica, ...)**. Aquest model aconsella que Catalunya ha de cercar les seves pròpies singularitats, i vehicular els seus avantatges i les seves potencialitats internes vers a l'especialització en coneixement i en activitats.

D'acord amb l'anterior, el model de futur de Catalunya ha de centrar-se en **tres eixos bàsics**, com són:

- **l'especialització en una sèrie d'àrees de futur** (biotecnologia, audiovisual, aeronàutica, nous materials, salut, energies renovables, reciclatge i medi ambient, ...);
- **el teixit de petites i, sobretot, mitjanes empreses**, el qual defineix la nostra realitat;
- **una major comunió entre el món públic i el privat**, a través d'unes relacions bidireccionals, que destaquin la necessitat d'una major implicació de les empreses en el seu entorn.

Finalment, és necessari prestar una major atenció als esforços en innovació que desenvolupen sectors d'activitat que són, generalment, poc considerats en l'actualitat, pel fet de no ser punters des del punt de vista tecnològic (cas del metall, el tèxtil i la confecció o, fins i tot, els serveis), però que estan molt arrelats a Catalunya i presenten problemàtiques importants.

4.2.- Principis bàsics i actuacions específiques

L'assoliment d'un model de futur per a Catalunya en l'àmbit de la innovació i la sostenibilitat que sigui modern i competitiu passa per desenvolupar accions, entre d'altres, en els següents fronts:

- **Fomentar la “cultura de la innovació” i la “cultura de la qualitat” tant al món empresarial -sobretot les unitats de petita i mitjana dimensió- com a les universitats.** Cal que aquestes cultures arrelin en els agents i determinin el seu comportament en tots els sentits. En el cas de les universitats cal introduir mecanismes que facilitin que les actuacions responguin millor a les necessitats

empresarials i a una major mentalitat emprenedora, que cerquin l'apropament cap a models com puguin ser, per exemple, els anglosaxons. Tot l'anterior requereix, a més, disposar de mecanismes de transferència eficients des dels nuclis de coneixements (universitats i centres de recerca) i des dels mercats cap a les empreses.

- **Impulsar una infraestructura tecnològica** completa i moderna, que faci front a les exigències d'un model que potencia la innovació i la competitivitat i sostenibilitat d'una societat com la catalana. Això suposa accions encaminades a crear xarxa, però, també, destinades a potenciar el seu ús. Per al disseny de la infraestructura cal prendre en consideració la realitat del Principat i reflexionar entorn a altres experiències (per exemple, els models del País Basc, de la Comunitat Valenciana, o d'altres regions europees).
- **Definir i posar en marxa els instruments de política tecnològica més adequats per respondre als reptes associats al foment d'una "cultura innovadora"**, entre els quals s'ha d'estudiar la continuació d'una **política d'ajuts** que no sigui discriminatòria, que fomenti els àmbits d'especialització que persegueix Catalunya i que tingui en compte la realitat del nostre teixit universitari i, sobretot, empresarial. A grans trets, es pot afirmar que caldria revisar el sistema d'incentius tant en l'àmbit de la recerca científica com en l'empresarial. Així mateix, cal millorar el tractament fiscal de la innovació, especialment en el cas de les empreses, i tractar d'unificar criteris d'avaluació i aplicació de les polítiques d'ajuts directes i de les polítiques de desgravació fiscal i aplicar-hi un concepte sobre innovació més flexible i clar, que permeti un correcte aprofitament dels avantatges que es deriven de les actuacions governamentals. D'altra banda, no es pot oblidar la necessitat de potenciar una major connexió entre la innovació universitària i la innovació empresarial, que instrumenti canals directes que complementin les línies ja existents, com per exemple un sistema específic d'incentius fiscals a aplicar en aquells projectes tecnològics basats en la cooperació universitat-empresa.
- **Potenciar el capital humà, factor bàsic en tots els sentits.** La innovació i la sostenibilitat es fonamenten en una bona dotació de persones de qualsevol nivell educatiu (universitari, formació professional, ...), en nombre i en qualitat, que impulsin la generació, la difusió, la introducció, l'aplicació, ... de les iniciatives. Són un corrent clau per traduir la informació que sorgeix als mercats i als laboratoris en innovació. Entre d'altres, cal continuar potenciant la transferència de persones des de les universitats i dels centres tecnològics a les empreses mitjançant diverses vies (desgravacions fiscals, ajuts, ...). Vinculat a això, es poden apuntar dos aspectes d'un gran interès, que són els següents:
 - D'una banda, **la necessitat d'una major permeabilitat de la societat catalana pel que fa a l'obertura a l'exterior d'universitats, centres de formació i empreses**, mentre que s'ha de potenciar una major relació

d'aquestes amb homòlogues d'altres països, i impulsar la translació d'idees i de persones, la col·laboració,

- Per una altra banda, cal ser conscients que **les universitats i les empreses s'estan quedant sense investigadors joves que desenvolupin innovació – bàsicament recerca i desenvolupament**. La pèrdua de prestigi social d'aquest tipus d'activitats, la manca de recursos,... són explicacions d'aquest fenomen, front el qual cal accions decidides de dinamització i de suport. Una actuació, en aquest sentit, podria ser la resolució de la problemàtica al voltant de la integració dins de les universitats i del món professional dels investigadors catalans que desenvolupen les seves especialitats en universitats i centres estrangers, per exemple mitjançant modalitats de contractació específiques per a aquest col·lectiu que portin associades rebaixes fiscals.
- **Desenvolupar i fomentar instruments financers específics per a la innovació.** Ara per ara Catalunya s'ha caracteritzat per una escassa disponibilitat de mecanismes en aquest sentit, així com per un reduït ús d'aquests, a diferència d'altres regions. Entre altres accions, s'hauria de reflexionar sobre la idoneïtat d'impulsar a Catalunya modalitats com el “capital intel·ligent” –socis financers que coneixen els negocis i que aporten valor afegit, a més de capital financer-, el “capital llavor” –amb una presència de finançament públic notable, atès les singularitats de les iniciatives en les seves fases inicials- i figures financeres que encara no estan prou arrelades –capital risc, “business angels”, garanties comunes, crèdits participatius,
- **Introduir instruments d'avaluació continua de la política d'innovació**, que persegueixin la qualitat d'aquesta mitjançant l'anàlisi financera, tècnica i econòmic-empírica de què es fa i l'anàlisi de la rellevància del seu impacte. Els resultats d'aquesta avaluació i les expectatives a curt i mig termini permetrien reconduir de forma permanent la política tecnològica. Una acció d'aquest tipus necessita, entre altres, uns recursos humans convenientment preparats per exercir aquesta avaluació de manera adequada.
- Finalment, no s'ha d'oblidar la **necessitat de seguir impulsant la utilització i l'aplicació de les noves tecnologies per part de la societat i de les empreses**, a través de diferents accions (campanyes públiques i demostratives, baixa de preus i tarifes, ...).